

סימן לו

גדר תוספת שבת

גדר מיוחד בדין תוספת שלא נאמר אלא בשבת וילפינן לה מזכור ושמור.

ויש לומר על פי דעת הראשונים (ראה בספר תוספת שבת סי' רסא סקי"ג בדעת המרדכי. ובאחרונים הוכיחו כן מדברי הריטב"א ר"ה שם. ועוד) דמצות עשה דמוסיפין מחול על הקודש היא חובת גברא לקבל על עצמו את התוספת, אבל אם עבר ולא קיבל על עצמו תוספת הרי הוא מותר בעשיית מלאכה עד תחילת זמן הקודש. וזהו שמחדש המכילתא, דגבי שבת אין צריכים קבלת האדם אלא התוספת חיילא מאליו וממילא, בעל כרחו של האדם. ומיושב גם כן מה שמוסיף במכילתא „משל לזאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו“, דכבר נתקשו במפרשים (ראה בזית רענן (לבעל מגן אברהם) על ילקוט שמעוני שם. ועוד) למה המשיל אותו לזאב, אלא שבזה משמיענו דגבי שבת אין צריך קבלה על ידי האדם אלא שקדושת שבת מתפשטת מעצמה על זמן התוספת (אלא שאנן לא פסקינן כהמכילתא אלא כדרשת הש"ס (כמובא בשו"ע אדמו"ר הזקן סי' רסא, וכן בר"ס תרח) ולכן גם בשבת לא חייל דין תוספת בעל כרחך (של האדם).

אולם עדיין לא מיושב חידוש המכילתא לדעת שאר הראשונים דס"ל דדין מוסיפין מחול על הקודש אינו תלוי בקבלת האדם אלא שהתורה אסרה עשיית

במכילתא על הפסוק (יתרו כ, ה) זכור את יום השבת לקדשו: זכור

ושמור, זכור מלפניו ושמור מלאחריו, מכאן אמרו מוסיפין מחול על הקודש משל לזאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו.

הנה בש"ס (ר"ה ט, א. יומא פא, ב) שנינו בברייתא: ועניתם את נפשותיכם

בתשעה. . מתחיל ומתענה מבעוד יום מכאן שמוסיפין מחול על הקודש כו' ביציאתו מנין ת"ל מערב ועד ערב כו' שבתות מנין ת"ל תשבתו כו' ימים טובים מנין ת"ל שבתכם, הא כיצד כל מקום שנאמר [שיש בו] שבות מוסיפין מחול על הקודש. ובהשקפה ראשונה נראה דהמכילתא פליג על הש"ס בדרשה זו, דלדעת הש"ס איכא ילפותא אחת לדין תוספת לכל מקום שנאמר שבות, משא"כ התנא דהמכילתא ס"ל דלא נאמר דין תוספת אלא בשבת שבה נאמר זכור ושמור (וכן כתב בפירוש מרכבת המשנה למכילתא, דהאי תנא לא ס"ל לדרשת הש"ס הנ"ל, עיין שם). אבל לכאורה דוחק לפרש כן, שהרי בגמ' (ר"ה שם) מפורש דר' ישמעאל ס"ל להך ילפותא דכל מקום שיש בו שבות מוסיפין מחול על הקודש, וסתם מכילתא הוא דרבי ישמעאל, ועל כרחך צריך לומר דלדעת רבי ישמעאל יש ב' גדרים בדין תוספת, חדא דין כללי של מוסיפין מחול על הקודש בכל מקום שיש בו שבות, ושנית

בזמן התוספת (דעת הגאונים שהובאה ברשב"א ברכות כז, ב. בית יוסף או"ח סי' רסז ושו"ע אדמו"ר הזקן שם. ועוד), וי"א שאפשר לקיים מצוות היום גם בזמן התוספת (ראה תוס' פסחים צט, ב ורא"ש שם. ב"י ושו"ע אדמו"ר הזקן שם. ט"ז סי' תרס"ח בארוכה. ועוד), ולדידהו על כרחך צריך לומר שקדושת היום חלה גם אזמן התוספת.

אבל כד דייקת אי אפשר לומר שזוהי פלוגתת הש"ס והמכילתא, שהרי פוסקים הנ"ל איירי גם בדין תוספת יו"ט (עיין שם בדבריהם) והמכילתא קאי רק בדין תוספת שבת (כנ"ל), ועוד הרי אדמו"ר הזקן הביא בשולחנו דרשת הש"ס ומכל מקום הביא גם דיעה הב' הנ"ל.

אשר על כן נראה דחידוש המכילתא בדין תוספת שבת כך הוא: הנה בחלות דין קדושה אזמן התוספת יש לפרש בשני אופנים, חדא, דקדושת עיצומו של יום וקדושת זמן התוספת הן שתי קדושות נפרדות, דמלבד קדושת עיצומו של יום חידשה תורה (מקרא דתשבתו שבתכם) שחלה עוד קדושה על זמן התוספת מחמת סמיכותו לשבת ויום טוב, או י"ל דהקדושה בזמן התוספת היא אותה הקדושה דזמן עיצומו של יום, דקדושת היום מתפשטת מלפניו ומלאחריו. ונפק"מ בין שני האופנים, דלאופן הא' אין בזמן התוספת אלא מצות עשה (מקרא דתשבתו שבתכם), אבל לאופן הב' שגם בזמן התוספת חלה קדושת עיצומו של יום, איכא גם ללאו דלא תעשה כל מלאכה אף בזמן התוספת.

מלאכה בזמן תוספת גם בלי קבלת האדם. ואדמו"ר הזקן (בקונטרס אחרון לסי' רסא סק"ג) מחדש דתרווייהו איתנהו בה, דזמן בין השמשות הוא בכלל התוספת בעל כרחו אף אם הוא יום כיון שהוא סמוך לחשכה ממש ואף שלא קבלו הרי מקובל ועומד הוא מהר סיני, משא"כ קודם זמן זה תלוי בקבלת האדם, הרי שגם לדרשת הש"ס (שהובאה להלכה כנ"ל) חלה התוספת בלי קבלת האדם.

ולבאורה יש לומר עוד, דלפי דרשת הש"ס "כל מקום שנאמר בו שבות מוסיפין מחול על הקודש", גם את"ל שדין תוספת חייל בעל כרחו של האדם, מכל מקום הרי זה רק דין בהגברא, שהתורה הטילה עליו איסור מלאכה בזמן התוספת, משא"כ להמכילתא שהמשיל דין תוספת שבת לזאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו, הרי ההוספה מחול על הקודש הוא דין בחפצא דקדושת שבת, שקדושת שבת עצמה טורפת ומתפשטת מלפניו ומלאחריו ובדרך ממילא נאסר האדם בעשיית מלאכה.

ונפק"מ אם מותר לקיים מצוות היום בזמן התוספת, שכבר איפלגו בזה הפוסקים, דיש אומרים שכל דין תוספת שבת לא נאמר אלא לענין איסור מלאכה (כפשטות לשון הש"ס ששייך לדין שביתה, וכן הוא לשון אדמו"ר הזקן בשולחנו (סי' רסא שם) מצות עשה להוסיף מחול על הקדש באיסור עשיית מלאכה. ועיין גם מנחת חינוך (מצוה שכג)), ואי אפשר לקיים מצות קידוש וסעודות שבת

124867

וצור החכמה

וצור החכמה

עשירי, כי זמן התוספת הוא קדושה בפני
 עצמה. ועל זה מחדש במכילתא, דשאני
 דין תוספת שבת מדין תוספת יום טוב
 (וכן תוספת יום כיפור), שהשבת עצמה
 טורפת ומתפשטת לפני' ולאחרי' (כזאב
 הטורף מלפניו ומלאחריו), וקדושת זמן
 התוספת היא התפשטות קדושת עיצומו
 של יום, ונלמד מקרא דזכור ושמור דקאי
 (בעיקר) אזמן שבת עצמו, כדיליף מזכור
 מצות עשה דקידוש (כמובא במכילתא שם),
 וקדושת עיצומו של שבת מתפשטת גם
 מלפניו ומלאחריו¹.

והן הן דברי התנא שבמכילתא דיליף דין
 תוספת שבת מזכור ושמור והמשיל
 אותו לזאב הטורף מלפניו ומלאחריו,
 דלשיטת הש"ס אין בתוספת שבת אלא
 מצות עשה (וכן הוא לשון אדמו"ר
 הזקן (בס"י רסא): מצות עשה מן התורה
 להוסיף מחול על הקודש), ובפירוש
 נתמעט זמן תוספת דיום כיפור מעונש
 כרת ואזהרה (ברייתא יומא פא, א. הובא ברי"ף
 ורא"ש שם, ובשנו"ע אדמו"ר הזקן ר"ס תרח), והיינו
 לפי שלדעת הש"ס הדין דמוסיפין מחול
 על הקודש אינו ענין לקדושת עיצומו
 של יום, וגם בקרא דמיני' ילפינן דין
 תוספת, ועניתם את נפשותיכם בתשעה
 גו' תשבתו שבתכם, מודגש דהתחלת
 העינוי הוא מבעוד יום בתשעה היינו
 שאין זה הזמן דעיצומו של יום, שהוא

1) ויש להעיר ולהוסיף, ד"שמור" הוא לשון אזהרה
 ולא, ונמצא שבילפוטא זו דהמכילתא, שלמדים דין
 תוספת שבת מ"זכור ושמור", מודגש דאיכא גם לאו.
 העורך.

סימן לו

מצות עירוב תבשילין

להרבות בו מצוות. ובהל' שבת שם
 „בסעודה שלישית בשבת הי' בוצע על
 ככר . . אותו שעירב בו חצירות", ומנהג
 זה להניח הככר לסעודה שלישית הובא
 גם במהרש"ל (ביים של שלמה ביצה פ"ב, הובא
 בב"ח וט"ז או"ח סי' תקכו).

אולם ברמ"א (סי' שצד ס"ב) פסק „ויש
 לבצוע עליו בשחרית שבת”
 (וכמו שהביא בדרכי משה ממנהגי מהר"א
 טירנא). וכן פסק אדמו"ר הזקן בשולחננו

בגמ' ברכות (לט, ב. וכן בשבת ק"ז, ב): רב
 אמי ורב אסי כי הוה מתרמי להו
 ריפתא דערובא (שערבו בו אתמול ערובי
 חצרות. רש"י) מברכינ עלי' המוציא לחם
 מן הארץ, אמרי הואיל ואתעביד ביי מצוה
 חדא נעביד ביי מצוה אחריתי.

ובמהרי"ל (הל' עירובי חצירות) איתא:
 ובליל שבת ובשחריתו אני
 מניחו ללחם משנה . . ואמר דגם בליל
 שבת יכולין לאכלו . . רק חביב עליו